

**ПЕДАГОГИЧЕСКА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ЗАДЪЛБОЧАВАНЕ НА
ЕКОЛОГИЧЕСКАТА КОМПЕТЕНТНОСТ В ПРЕДУЧИЛИЩНА
ВЪЗРАСТ ЧРЕЗ ВЪЗПРИЕМАНЕ НА ХУДОЖЕСТВЕНА
ЛИТЕРАТУРА**

Виктория Атанасова Велева

Начално базово училище „Михаил Лъкатник”, град Бургас

**PEDAGOGICAL CONCEPT FOR IN-DEPTH TRAINING IN
ENVIRONMENTAL COMPETENCE IN PRESCHOOL THROUGH THE
PERCEPTION OF FICTION**

Viktoriya Atanasova Veleva

Primary school “Mihail Lakatnik”, Burgas

***Abstract:** In today's dynamic world, one of the main tasks, placed before modern education, is building separate competencies, thanks to which the individual to integrate into the environment surrounding reality (natural, residential, social); to master the ability to think critically, to be able to learn throughout life, not to acquire a specific amount of knowledge. The deepening conflict between man and his environment, imbalance caused by the antagonism in the relationships "human - society – nature”, radical change in human existence, the urbanization, the prevailing consumer attitude towards the world around us, determine one of these competencies to be environmental, and from pre-school age.*

The article examines the apprehension of fiction as complementary, supporting tool of deeping the environmental competence of pre-school children. It is based on the hypothesis that specific works of fiction containing artistic inventions having as their primary source real events existing in nature, can effectively upgrade the ecological knowledge already acquired by the children. An attempt is being made to conceptualization of Pedagogical concept for deeping the environmental competence of pre-school children through perception of fiction.

***Keywords:** environmental competence, fiction, Pedagogical concept*

От официални европейски източници [6,7] ясно личи, че приоритет в сферата на образованието е създаване на предпоставки за развитие на модерна, актуална за динамичното ни съвремие, образователна среда. Тази тенденция е изцяло съобразена с европейските цели за повишаване начина на живот във всяка отделна сфера. За реализирането на така обособените цели е необходимо образователният процес да бъде организиран така, че не само да осигури високо ниво на знания у подрастващите, но и да спомогне да изграждането на компетентности още от предучилищна възраст.

Понятието компетентност не е ново в съвременната българска предучилищната педагогика. Въпреки това липсва еднозначна дефиниция за него. Следвайки логиката на Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот компетентността следва да се тълкува като доказана способност за използване на знания, умения и личности/социални дадености в работни или учебни ситуации, в професионално и личностно развитие [6]. Според Н. Калоянова ученето през целия живот „се разбира като непрестанен процес на овладяване на компетентности, които се отделят условно в две групи: професионални и ключови.” [4]. Компетентността включва всички „знания, умения и способности, които трябва да притежават работещите и учените/изследователите в дадена област.“ Тя е „интегративно свойство на личността”, съдействащо за формиране на поведение за постигане на ефективни резултати в професионалната дейност [4].

В предучилищната педагогика понятието „компетентност” най-често се използва като съвкупност от знания, умения, нагласи и мотивация за постигане на резултати при изпълнението на конкретна задача или при цялостното поведение на детето. Базирайки се на преведените до тук определения за компетентността, считаме че тя може да се дефинира като интегрално личностно-професионално качество на човека, изразяващо се в готовност и способност за успешна, продуктивна и ефективна дейност, като се имат предвид нейната социална значимост и социални рискове, които могат да бъдат свързани с нея. Можем да обобщим, че „компетентността се придобива и легитимира чрез специално образование и подготовка”, тя се развива, обновява, надгражда, влияе се с „ключови компетентности за учене през целия живот, които, от своя страна, също се развиват, обновяват, надграждат”[4].

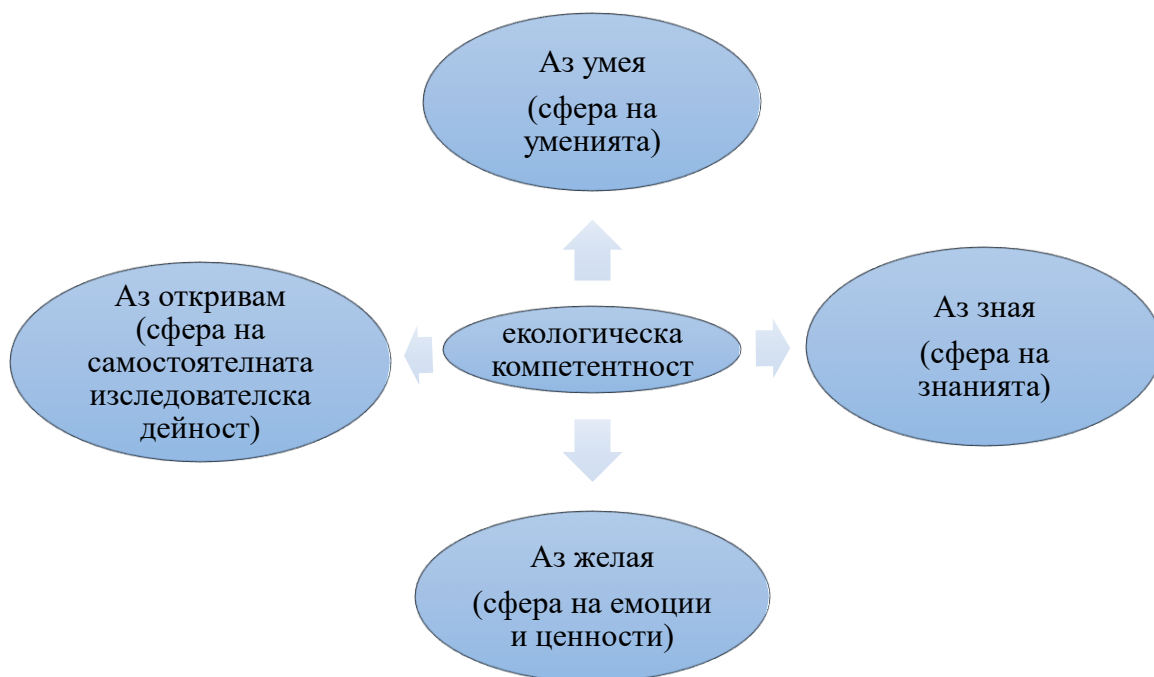
Позовавайки се на направения теоретичен анализ, в настоящата статия приемаме, че понятието „компетентност” в предучилищната педагогика представлява способността на детето самостоятелно да съчетава и интегрира в поведението си елементи на знанията, уменията и опита, който притежава.

Понятието екологическа компетентност също се тълкува нееднозначно. В близкото минало много автори (Л. Н. Толстой, М. Горки, У. Бронфенбреннер, Др. Цанков, Н. Живков, Е. Петрова, Ж. Атанасов, Ц. Шейтанова) го свързват с организация на предметно-специфичните знания, позволяваща вземане на ефективни решения, реално и целесъобразно използване на знанията при решаване на проблеми, т.е. включване на знанията в жизнената практика. В други научни източници (А. Усова, Сн. Македонска, Ст. Алексиева, Д. Гюров) екологическата компетентност се отъждествява с екологичната култура на личността, в която освен знания се включват позитивно отношение към екологични проблеми и „умения за осъществяването на екологосъобразна практико-проложна дейност , в резултат на която се осигурява устойчиво развитие на обществото” [1]. Според Е. Янакиева екологическата компетентност е „функция на представите, интелектуалните и практическите умения и сръчностите ”, тя е „многоизмерно качество на развиващата се личност, което отразява равнището на практическа проява на екологосъобразни отношения” и обхваща „саморегулация на поведението, което се разбира като психически процес на инициация, конструиране и поддържане на вътрешната и външната самоактуализация и екологосъобразна активност” [8].

От така направения анализ можем да обобщим, че екологическата компетентност е нова единица за измерване на образоваността на човек. Тя обхваща комплекс от качества на личността, които я правят способна да действа екологосъобразно в различни

проблемни ситуации, да намира решение и бързо да се адаптира към нови сфери на дейност в непрестанно развиващия се, динамичен свят.

Фиг. 1. Екологическа компетентност

Съвременната екологическа ситуация, в която все по-честно сме свидетели на безотговорното потребителско отношение от страна на човека към заобикалящата го действителност, налага необходимостта не само от създаване на екологическа компетентност още в предучилищна възраст, но и търсене на средства за задълбочаването ѝ. От педагогическа гледна точка възниква въпросът: „Кои са онези средства, които могат ефективно и резултатно да задълбочат екологическата компетентност на детето и да възкресят натушената връзка с майката природа?“. В отговор на този въпрос се ориентирахме към възприемане на художествената литература като ефективно средство за задълбочаване, моделиране и надграждане екологическата компетентност на децата в предучилищна възраст (подготвителна група/клас).

За да построим логически обоснована концепция за задълбочаване на екологическата компетентност, следва да уточним принципите от които се ръководим. Безспорно при полагане основите на екологическата компетентност у подрастващите най-ефективно е да се прилага принципът на непосредствения контакт с природата и то във всеки удобен случай. Но в педагогическата действителност не всичко може да се възприеме непосредствено, не всеки обект, явление и основно екологическо понятие (адаптация, равновесие, хранителна верига, заобикаляща среда) детето може да наблюдава и възприема от първо лице. Много от сложните природни закономерности и зависимости подрастващите опознават опосредствено. Така, следвайки принципа за интеграция на естественонаучното и естетическото познание, в статията разглеждаме художествената литература като комплиментарно, т.е. допълнително средство за задълбочаване екологическата компетентност.

Разглеждайки във взаимна корелация възприемането на художествена литература и задълбочаването на екологическата компетентност, изхождаме от факта, че чрез своята

образност и емоционална наситеност художествените творби спомагат подрастващите да придобият достъпни естествено – научни представи за природата, да обогатят общата си осведоменост относно основни екологически категории и понятия, да повишат детските умения за прилагане на екологически подход при решаване на проблемни ситуации, да повлияят за избора на конкретно поведение на детето при взаимоотношението му със заобикаляща среда. Тук е важно да уточним, че създадената от нас педагогическа концепция за задълбочаване на екологическата компетентност обхваща такива художествени произведения, отговарящи на следните условия:

- Възприеманите произведения да съдържат естествено-научни знания за природата и зависимостите в нея, а художествените измислици в творбите да имат за свой първоизточник реални събития, съществуващи в природата;
- очакваните резултати, при възприемането на конкретните художествени творби, да не се стремят към „академизъм”, към усвояване на знания с теоретичен характер, а да са насочени към развитие на такива екологосъобразни знания и умения, имащи практическо приложение в живота на децата (и в играта, и в свободното време, и в детската градина);
- при възприемане на художествената творба да се осигурят реалистични илюстрации, мултимедийни материали, чиято цел е не да изместят възприемането на художествения текст, а да спомогнат за по – лесното му възприемане от децата, за онагледяване на конкретни екологосъобразни послания;
- възприеманите произведения да съдържат разнородни идеи, подлежащи на екологическа интерпретация, с цел формиране у децата мотивация и потребност за прилагане на екологосъобразно поведение;
- практическо използване на аналитични методи с цел постигане синергичен ефект и синтезирано разглеждане на проблеми, разглеждани през призмата на екологическия подход.

Без да бъде изчерпателна, педагогическата концепция за задълбочаване на екологическата компетентност чрез възприемане на художествена литература включва следните компоненти:

- учителят въвежда децата в педагогическата ситуация чрез поставяне на глобална екологична тема (основни екологични понятия, решаване на проблем, провокиране детето за избор на екологосъобразно поведение при конкретна проблемна ситуация и др.);
- прочит на конкретно художествено произведение и последваща беседа, целяща екологосъобразна интерпретация на творбата;
- изграждане от децата (с помощта на учителя, ако е необходимо) конкретна теза;
- повторен прочит на художественото произведение и потвърждаване/отхвърляне на тезата чрез анализ на конкретни факти за заобикалящия свят и сложните взаимовръзки в него, както и чрез примери от възприеманата творба;

- провокиране на децата за използване на екологически подход при взаимодействието им със заобикалящата ги среда (природна, жилищна, социална);
- задълбочаване екологическата компетентност на детето;
- педагогическа конкретика (даване на достъпни за подрастващите примери за доказване необходимостта от прилагане на екологически подход в ежедневието ни);
- създаване на условия за детско творчество (детето да рисува, да моделира, да създаде макет от природни материали, да съчини песен и др.).

Разкриването и осъзнаването на екологосъобразните послания, съдържащи се в конкретни художествени творби, е предизвикателство за децата в предучилищна възраст. Художествени произведения, използвани като средство за задълбочаване екологическата компетентност, трябва да разкриват пред подрастващите причинни връзки, зависимости между обектите и явленията в заобикалящата действителност. За да успеят да уловят екологосъобразните послания, закодирани в произведението, децата трябва да осмислят основната идея, пречупена през призмата на екологическия подход към заобикалящата действителност. В предучилищна възраст, това резултатно може да се постигне чрез аналитично и емоционално възприемане на конкретно художествено произведение.

Създадената педагогическа концепция би могла да бъде реално приложима и ефективна при условие, че учителят има задълбочени знания за основните природни закони, за многообразните взаимовръзки помежду им, за прогнозиране последствията от човешката намеса в обкръжаващия свят. На тази основа педагозите могат да реализират педагогически целесъобразно взаимодействие с децата, насочено към задълбочаване екологическата компетентност на подрастващите чрез възприемане на банатски художествени произведения.

Описаната концепция предполага разработване на ясен и логично обоснован модел за задълбочаване екологическата компетентност. Тя дава възможност за преосмисляне ролята на възприемането на художествената литература в предучилищна възраст. Гъвкавата ѝ структура дават предпоставка за резултатно задълбочаване на екологическа компетентност, разглеждана като комплиментарно, подпомагащо, средство в съвременната детска градина.

Така структурираната педагогическа концепция цели да провокира вниманието към актуалният проблем за екологическата компетентност в предучилищна възраст, както и да спомогне за добрите екологообразователни практики в детската градина. Реализирането, както и обогатяването ѝ, са аспект на професионално самоусъвършенстване и отправна точка за педагогическа рефлексия.

Литература

[1] Алексиева, Ст. Художествената литература и детското словесно творчество, София, Народна просвета, 1972г.

- [2] Виготски, Л. Въображение и творчество на детето. София: Наука и изкуство, 1982
- [3] Гюров, Д. Ориентирането в света – основа за самоутвърждаване и приобщаване към общочовешките ценности. В: Предучилищно възпитание, 2007, 3
- [4] Калоянова, Н. Компаративна компетентност на учителя – теоретичен модел, Бургас, В:Образование и технологии, 2, 2011, р. 42-45
- [5] Калоянова, Н. Компетентностно-ролеви модели на български учители в аспекта на интеркултурното образование, Академично списание „Управление и образование”, Бургас, 2011, т. 7, кн. 1, 16 – 23стр.
- [6] Официален вестник на ЕС, C117, 6.05.2010. www.eur-lex.europa.eu
- [7] Официален вестник на ЕС, C119, 28.05.2009. www.eur-lex.europa.eu
- [8] Янакиева, Е. Модел за екологическо възпитание на децата от предучилищна възраст, Част първа:теоретична концепция, София, Образование и познание, 2019г., 76 - 78 стр.

За контакт с автора:

Докорант Виктория Велева

e-mail: viktoaliq@abv.bg